

Zasad međutim potiskuje ova pitanja u pozadinu zadatak, kojim treba da se zanima svaki katolik: pošto je u kolovozu 1919. oboren boljševizam, valja da se probuđeni *katolički pravac uzdrži i brani* od revolucionarnoga židovstva, koje još uvijek zadirkiva, i od drugih destruktivnih elemenata, koji se dižu na navalu. Najodličnije katoličke sile danas vrše u prvome redu ovu misiju: promiču i unapređuju vjerski život, šire i jačaju katoličku knjigu i štampu, osnivaju Marijine kongregacije i druga vjerska društva, drže pučke misije, predavanja na obranu vjere, nastoje da poraste i ojača katolički osjećaj. U tom ih vodi čvrsto uvjerenje, da time najbolje utiru put boljoj budućnosti i da polako, ali sigurno stvaraju u mađarskoj državi takav katolicizam, koji će znati i umjeti da stvori katoličku autonomiju u skladu s crkvenim duhom, a imat će snage da ju sebi izvojski usprkos liberalnoj destrukciji i protestantskoj intoleranciji.

Bangha Béla D. I.

O postanku i razvitku crkvenog celibata.

U krasnoj raspravi P. Č. u zadnjem »Životu« o dogmatskoj podlogi celibata novozavjetnoga klera upoznali smo nutarnji princip, na kojem se osniva ta crkvena uredba. Taj je princip djevičansko porijetlo i nasljedstvo duhovnog vrhunaravnog života ili divni odnos novozavjetnog svećenika prema Kristu, prema Mariji i prema Crkvi u ekonomiji spasa. »Kristova inkarnacija nije u svakom smislu potpuno izrađena u utrobi prečiste Djevice. Ona se imala dalje nastaviti kroz sva stoljeća preko svete Crkve, koja nije ništa drugo nego evolucija Marije, druga Marija«. Ta se inkarnacija doista nastavlja po otajstvima euharističnog i mističnoga Krista u svetoj misi i u duhovnom preporođanju djece Božje, »koja se ne rodiše od krvi, ni od volje tjelesne, ni od volje muževlje, nego od Boga« (Iv. 1, 13). Kao što je već vremensko rođenje Boga-Čovjeka od Djevice Marije svojim potpunim djevičanstvom divna imitacija vječnog djevičanskog rođenja Sina Božjega iz krila Očeva*): tako je i euharistično rođenje Kristovo na oltaru pod svetom misom i mistično rođenje njegovo u dušama vjernika posve djevičansko. Stoga »onaj, koji dobro vrši službu svećenika Isusova, uzdržaje se od žene**), da se čistoćom i svetošću svojom ugleda u Krista kao »alter Christus« (drugi Krist), u Djevicu Mariju i u djevičansku Crkvu, jer bez ove čistoće ne može biti dostojan organ u tajinstvenom tijelu Crkve.

*) Lijepo veli sv. Grgur Nazijanski, gdje slavi djevičanstvo sv. Bazilija: »Krist se rađa od Djevice i tako *kanoni zakonom utvrđuje djevičanstvo*, koje nas odavle odvodi i rastavlja svijet ili bolje sastavlja svijet sa svijetom, sadašnji sa budućim« (Or. 43. in Basilium M. cp. 62. Migne P. G. 37, 575).

***) Sv. Ciril Jeruz. 12. kateheza, 25.

Taj je princip tako jasan, te je donekle našao svoj izraz i u *onim starim religijama*, koje — slijedeći u ovom pogledu zdrav razum i obistinjavajući onu Tertulijanovu: anima naturaliter christiana — zahtijevaju od službenika svetišta barem neko ma kako nesavršeno beženstvo. »Poznajemo (uz t. zv. svete djevice raznih božica) i uzdržljive muževe, i to svećenike onog egipatskog bika . . .« Tako n. pr. piše Tertulijan*) g. 211—212. A davno prije njega već je slavni Demosten u govoru protiv Timokrata rekao: »Ja cijenim, da je onaj, koji ima pristupiti k oltaru i dotaknuti se (posvećenih) umivaonica i košarica i upravljati bogoslužjem, dužan čistoću čuvati (hagneuein) ne samo kroz vrijeme određenih dana, nego da je imao živjeti u čistoći (beženstvu) diljem svega života svoga**). Po gotovo pak

u objavi Božjoj Staroga Zavjeta

zahtijeva se od službenika svetišta osobita svetost ne samo obredna nego i osobna (Egz. 19, 22; Ps. 23, 5; Is. 52, 11 itd.). Ta je svetost obuhvatila također posebnu čistoću, dakako primjerenu tjelesnom nasljedstvu sinova Levijevih i nesavršenom značaju Staroga Zavjeta. Isporedi Lev. 15, 18; Egz. 19, 5; 1. Kralj. 21, 5. Imali su naime starozavjetni svećenici u vrijeme svetog službovanja (anno vicis suae) u hramu neprestano živjeti odijeljeni od svojih žena, a jesti od svetog hljeba bilo je slobodno samo onima, »koji su bili čisti, osobito od žena«. Na to se osvrću sv. Ambrozije***), sv. Jeronim (Isp. Adv. Jovin. I. c. 34.), sv. Inocencije I. i drugi Oci, da bi *a fortiori* dokazali dužnost potpune uzdržljivosti

za novozavjetne svećenike.

Tako n. pr. papa Inocencije I. (g. 404.) raspravlja: »Ako u starozavjetna vremena svećenici u godini svog službovanja nisu odlazili od hrama: *koliko većma* ovi svećenici i levite (Novoga Zavjeta) moraju od dana svoga ređenja čuvati uzdržljivost, budući da im je svećeništvo ili sveta služba bez nasljedstva, te ne prolazi nijedan dan, kada bi bili riješeni ili žrtve božanske ili dužnosti krštenja« (Ep. 2, c. 9. M. P. L. 20, 476.).

Apostolima kao i drugim prakršćanima obraćenim iz židovstva bila je dakako dobro poznata ova obvezatna praksa starozavjetnih svećenika. Lako su zato saznali i obraćenici iz poganstva, ispremiješani sa Židovima. Stoga na temelju ovog starozavjetnog celibata kao

*) Liber de exhort. castitatis 13, Migne P. L. 2, 978.

**) Ovo i slična svjedočanstva o svećenicima eleuzijskih misterija v. u anonimnom djelu: »Der Cölibat, Regensburg 1841 (Clarus), 24.—25.

***) De officiis ministrorum I. c. 50. n. 247.—248. M. P. L. 16, 104—105: » . . . Si in figura tanta observantia, quanta in veritate? . . .

i evanđeoskih preporuka savršene kontinencije

*sámo se sobom razumjelo**),

da će se apostoli kao i nasljednici njihovi (biskupi) i pomoćnici (svećenici, dakoni, kasnije i subdakoni) u svagdanjoj**) službi euharističnoj i drugih sakramenata vjerno držati kontinencije, ili da će od početka svoje žrtvene i sveudiljne službe živjeti u neprestanom celibatu, kako reče Inocencije I. (402—417): »Kud i kamo većma svećenici, koje sveudiljna dužnost žrtve i molitve veže, vazda će se morati uzdržati od takove zajednice (sa ženama)« (Ep. 2. c. 9. Isp. i c. 4.). Već je apostol Pavao istakao prednost kršćanskog žrtvenika i žrtve ispred starozavjetnih žrtava: »Imamo oltar, od kojeg nije slobodno jesti onima, koji služe šatoru« (Hebr. 13, 10.). To se dakako također uvažilo u pogledu veće čistoće onih, koji su bili »sluge Kristove i djelateli tajna Božjih«.

Ta više nego drugi kršćani ovi »klerici i baštinici Kristovi«, koji po zvanju svome moraju svetije živjeti od laika, imali su na sebe primijeniti riječ Kristovu: »Ima uškopljenika, koji su sami sebe uškopili radi kraljevstva Božjega. Tko može shvatiti, neka shvati.« (Mat. 19, 12.). Spasitelj dakako nije nikoga silio, da ga slijedi u beženstvu, ali je ipak u prvom redu onima, koji su dragovoljni pošli za njim kao pomoćnici u širenju kraljevstva Božjega, rekao: »Tko se ne odreće svega, što ima, ne može biti moj učenik« (Lk. 14, 33.) i opet: »Ako tko dođe k meni, a ne mrzi na oca svojega i na mater i na ženu i na djecu . . . i na dušu svoju, ne može biti moj učenik«. Ib. 14, 26. Kod sv. Luke Spasitelj završuje ovu opomenu riječima, što su ih uvijek direktno tumačili o apostolima: »Dobra je sol; ali ako sol obljutavi, čime će se soliti?« (Ib. 14, 34.). Uzevši osim toga u obzir, da je Krist tjelesno nasljedstvo starozavjetnih svećenika ukinuo i zamijenio ga duhovnim, djevičanskim nasljedstvom u svetome redu, ne ćemo nijekati, da je sam Spasitelj i primierom i riječiu već dovoljno istakao princip crkvenog celibata, koliko su to prilike iziskivale. »U prvo vrijeme, kaže Dilgskron C. 55. Red. (Anal. eccl. 1893. 333 a) viši su klerici . . . prigrlili zakon kontinencije kao od Boga nadahnut, ali ne toliko pod pritiskom crkvene discipline, koliko iz pobožnosti i želje za savršenstvom, koja ih je oduševljavala za celibat. A ta perioda nije dugo trajala«. Crkva je istom bila *in fieri*, u klici i u prvom zametku svome. A gdje se radilo o disciplinarnim pitanjima, n. pr. o svetkovanju nedjelje, o crkvenim postovima, o provođanju celibata . . ., Spasitelj se zadovoljio općenitima »uputama i idejama i sijao je sjeme u duše«. Ali je ujedno kao Gospodar milosti oplodio posijano sjeme. I tako se razvija najplemenitija, najljepša i

*) Isp. Dr. Phillips u Herderovu Crkvenom Rječniku III, 585.

**) Act. Ap. 2, 46. cđl. 2, 42.

najmoćnija pojava kršćanstva i Crkve, djevičanstvo svećeničkog celibata pod sudjelovanjem milosti Božje i slobodne plemenite volje ljudske*).

Apostoli su shvatili riječ Kristovu i predali je vjernicima. Osobito su pak primjerom svojim kao i postupkom svojim kod biranja svojih nasljednika i pomoćnika njihovih uveli

u pracrkvi stalnu praksu beženstva viših klerika.

Čujmo ovdje glas rimske kongregacije de Propaganda Fide u jednoj instrukciji od 24. ožujka 1858. za grko-katolički kler u Erdelju**): »Tko revno prouči pravu tradiciju o celibatu i uzdržljivosti klera, naći će jamačno, kako je već onamo od prvih stoljeća katoličke Crkve, ako ne općenitim i izričitim zakonom, a to bar praksom i običajem utvrđeno, da nisu samo biskupi i svećenici, nego i viši klerici nepovrijedeno čuvali djevičanstvo ili vjekovitu kontinenciju. Isto bo dostojanstvo svete službe, kojoj su dodijeljene dužnosti donekle božanske, iziskivalo je, kako se činilo, da ili sjajem djevičanstva ili sveudiljnom uzdržljivošću svijetle oni, što su imali žrtvovati pa i proizvesti neoskvrnjenu žrtvu, koja je sama svetost i čistoća. K tomu preobilna tradicija svetih Otaca također dokazuje, kako su apostoli bili ili djevci ili poslije ženidbe***) vazda živjeli u uzdržljivosti; stoga i sami apostoli nisu sebi odabrali drugih nasljednika, osim takovih, koji su njegovali djevičanstvo ili živjeli u sveudiljnoj kontinenciji. Ne treba se ovdje zaustaviti kod toga, što je rimska Crkva, majka i učiteljica drugih crkava, učinila i naučala, poučena primjerom i uredbama apostola, kako naime nije nikada napustila onu dužnost oko čuvanja čistoće, nego ju spasonosno raširila po svoj zapadnoj Crkvi, i napokon ju utvrdila nepovredivim zakonom. (Zakon je utvrđen po sankciji sa strane zakonodavca). Ali i kod istočnjaka celibat ili uzdržljivost klerika nije samo uživala najveću čast, već se je također sveto čuvala od najstarijeg vremena, osobito u onim crkvama, gdje je disciplina cvala pod revnim nastojanjem biskupa . . . « Iz ovih dobro promišljenih riječi, koje se doista temelje na povjesničkim istraživanjima, možemo jasno razabrati, kakva je bila ta praksa celibata, što su ju uveli već apostoli. Rimska kongregacija zove tu praksu *obvezatnom*: »Romana Ecclesia . . . numquam illam servandae castitatis obligationem intermisit«. Iz samoga konteksta proizlazi, da se tu radi ob *onoj obvezatnoj* praksi, što ju je rimska Crkva direktno naučila od apostola. Sami su se naime apostoli kroz 30 i više godina držali te prakse u nakani da i sebe i druge službenike

*) Meschler, Vom kirchlichen Zölibat, Stimmen aus Maria-Laach 83. Bd. 269.

***) Collectanea Congreg. de Prop. F. I, pg. 625 b.

***) To jest po smislu: iza kako su kao oženjeni bili odabrani za apostole.

svetišta obvežu na nju, i upravo zato nisu htjeli birati drugih nasljednika osim onih, »qui virginitatem coluissent aut inviolatam continentiam profiterentur«. Recimo za čas, da kod smrti Isusove volja njegova gledom na celibat svećenički još nije bila poznata kao strogo obvezatna: zar ona stalna praksa, točno provedena diljem dvaju naraštaja kroz sve vrijeme apostolsko i poapostolsko, nije mogla postati doista strogo obvezatnom, po gotovo kad su oni isti, koji su pokrenuli praksu, bili i zakonodavci, o kojima je ovisno bilo, hoće li primiti praksu kao obvezatnu *per consensum legalem*, to jest po takovu barem negativnom priznanju, koje ne prigovara?*) Ovdje smo po nauci rimske kongregacije de Propaganda Fide imali i pozitivno, osobno odobrenje kompetentnih zakonodavaca, dapače i revno nastojanje njihovo oko širenja tog obligatnog običaja po svem zapadu (*Romana Ecclesia . . . illam servandae castitatis obligationem per totam occidentalem Ecclesiam salubriter propagavit*).

Dakle već iza nekoliko naraštaja u rimskoj, od apostola Petra i Pavla osnovanoj Crkvi-matici postala je ta praksa celibata viših klerika tako obvezatna te je već tada stekla moć pravoga zakona. Tim ne niječemo, da je za prvih stoljeća osobito »u zabitnim mjestima« (***) izvan direktnog područja biskupa rimskoga, moglo biti takovih viših klerika, koji se nisu vjerno držali kontinencije, bilo iz neznanja, iz krivog tumačenja pastoralnih pisama sv. Pavla, iz predrasuda o tobožnjoj jednakoj dužnosti starozavjetnih i novozavjetnih svećenika u ovom pogledu, dakle *bona fide*, bilo također iz ljudske slabosti i zloće, kojoj su i službenici svetišta izvrgnuti u onoj mjeri, u kojoj zanemaruju sredstva staleške svetosti. To se tim lakše događalo, što tada još nije bilo formalnog izričitog i pisanog zakona, koji bi i posebnu *sankciju* dodao obligatnoj praksi celibata, i što je malo po malo i u klericima, osobito poslije krvavih progonstava, tuj i tamo sve više nestajalo ne samo »prvina duha«, nego i čuvstva dužnosti. Zgodno zato veli Dr. Phillips (*Kirchenlexicon* 3, 584.) sa protestantom i potonijim konvertitom Ljud. Clarus-om***): »Kad je nestajalo zakona iz srdaca, napisao se je na papir«. Tu svečanu sankciju crkvenu po izričitom pisanom zakonu spominje i kongregacija de Propaganda Fide riječima: » . . . ac tandem inviolabili lege sancivit«.

Reći će tko: »Ali to je *auktoritativno* riješenje jedne poteškoće, koja se ne da riješiti drukčije osim na temelju eksegeze Pavlovihi poslanica i historičnih podataka«. — Dobro! Prihvaćamo predloženi put, što ga i rimska kongregacija priznaje; jer je i njezino riješenje

*) Novi kodeks ne zahtijeva više od četrdeset godina za zakonitu moć takova običaja V. kanon 28.

**) »In plerisque additoribus locis« veli sv. Ambrozije (*De off. min.* l. c. 50.), koji kraj ovoga priznanja brani celibat kao apostolsku uredbu.

***)) Pravo je ime toga pseudonima Wilim Volk, koji je g. 1855. u Salzburgu prešao na katoličku vjeru.

samo rezultat eksegetičnih i historičnih istraživanja. Sama Crkva, rasvijetljena Duhom Sv., govori nam po ovoj kongregaciji, makar i ne govorila baš najvećim i nepogrješivim auktoritetom. Stoga smo metnuli svojoj raspravi na čelo ovaj sud svete matere Crkve, da nam kao putokaz služi u ovom po priznanju svih eksegeta i historičara pozitivnim dokumentima dosta slabo osvijetljenom pitanju.

Svi su apostoli kao apostoli trajno živjeli u celibatu.

Petar veli Spasitelju: »Evo, mi ostavismo s v e. Šta će dakle biti nama?« (Mat. 19, 25). Da se riječ s v e proteže i na žene, to Spasitelj jasno pokazuje, gdje razglaba tu riječ u nabranjanju: ». . . I svaki, koji ostavi kuću, ili braću ili sestre, ili oca ili majku, ili ženu ili sinove, ili polja poradi imena mojega, primit će stoputa ono iko i dobit će život vječni«. (Mat. 19, 29.).

I Pavao za sebe svjedoči, da je živio u doživotnom celibatu. »Hoću, da budete vi svi kao što sam i ja (bez žene); ali svaki ima posebni dar od Boga«. (1 Kor. 7, 7. coll. 9, 5.). Nadalje u istoj poslanici Korinćanima spominje »ženu sestru«, koju bi »slobodno« mogao imati uza se na svojim misioniskim putovanjima »poput drugih apostola i samoga Petra*«). Već Klement Aleksandrijski** (umro oko g. 215) ističe kao posebnu svrhu ovih ženskih pratilica poučavanje ženskih katehumena, do kojih apostoli nisu uvijek imali pristupa; a možemo dodati i drugu svrhu, koju sam kontekst pokazuje: brigu za materialno uzdržavanje apostola na putu. Isti Klement također ističe, kako apozicija »sestru« iza riječi »ženu« znači, da je ovdje svakako isključena bračna zajednica, kao što kod onih, koji žive kao »brat i sestra«. Ali je apostol ovdje još i nešto drugo dovoljno natuknuo, kako naime ne drži sebi *ni dopuštenim*, da živi u braku, kad već onako brižno ofklanja svaku sjenu i sumnju bračne zajednice, da ne sablazni vjernike. Stoga se i ponovno služi istim izrazom: »Zar samo ja i Barnaba nemamo slobode (dopuštenja) to učiniti?« — O beženstvu Pavlovu uz Klementa izričito svjedoče Tertulijan, Epifanije, Jeronim, Augustin i Ivan Zlatousnik s ostalim tumačiteljima njegovih poslanica. Isporedi protiv klevete magdeburških centurijatora o tobožnjem bračnom životu nekih apostola disertaciju učenog patrologa Le Nourry-a o spisima K'ementa Aleksandrijskoga, gdje uz gornja vrela također navodi posebna svjedočanstva za beženstvo Petrovo i Filipovo***).

*) V. opširno tumačenje teksta kod sv. Jeronima, Apol. adv. Jovin. I. cp. 26. Migne, P. L. 23, 256—257.

**) Stromata, III, 6 (M. P. gr. 8, 1157; 1185) Cf. Izidor Peluzijski, cp. III 176. (M. P. gr. 78, 868.).

***) Migne, P. Gr. 9, 1165—1171.

Navedimo ovdje samo dva takova svjedočanstva, po jedno iz grčke i iz latinske Crkve. Obadva su teksta i zato važna, jer jasno pokazuju ne samo volju apostola, nego i volju *Kristovu* u ovom pogledu. Sv. *Epifanije* (umro 403.) kudi heretike, koji »nevjerojatnom drskošću zabranjuju ono, što je Bog pravo odredio, te izdaju (nasupro) neke svoje privatne zakone. To se onih tiče, koji zabranjuju ženidbu, te zapovijedaju uzdržljivost od jela. Božanski je pak Logos, služeći se umjerenom diskretnošću, u evanđelju rekao: *Ako hoćeš da budeš savršen*; i time se je naravi i slabosti ljudskoj prilagodio: veseli se onima, koji mogu pokazati izgled bogoljubnosti i sebi u asketičnoj praksi odabrati djevičanstvo, čistoću i uzdržljivost. Ali ujedno on časti monogamiju (jednokratnu ženidbu), premda je upravo častima i milostima svećeništva uresio i tako kao uzor stavio one, koji su poslije jednokratne ženidbe živjeli u beženstvu. Tako su i *njegovi apostoli zgodno i sveto odredili crkveno pravilo svećeništva**) Po ovom tekstu Epifanijevu svaki, koji slobodno sebi odabire svećenički stalež, ima također da nužno na sebe primijeni riječ Kristovu: *Ako hoćeš da budeš savršen*, i zato ima živjeti u ce'libatu; apostoli su pak ovim svojim crkvenim pravilom (kanonom) u pogledu svećeništva samo izvršili mig Kristov.

Drugi latinski tekst iz pera sv. Jeronima ovako glasi: »Krist Djevac i Djevica Marija posvetiše djevičanstvo jednog i drugog spola. Apostoli su bili ili djevci ili poslije ženidbe uzdržljivi; biskupi, svećenici, đakoni izabiraju se ili kao djevci ili kao udovci ili svakako iza primljenog reda žive u čistoći**). I ovaj tekst Jeronimov jasno dokazuje ne samo beženstvo svih apostola nego apostolsku uredbu celibata viših klerika po primjeru i migu Kristovu.

Pristupimo sada klasičnim tekstovima pastoralnih poslanica Pavlovih, što ih protivnici celibata toliko iskrivljuju i izrabljuju protiv jasne misli Pavlove.

Što zahtijeva apostol Pavao od viših klerika u pogledu celibata?

Pastirske poslanice Pavlove, napisane pod konac njegovog života, *ex professo* raspravljaju o nužnim svojstvima kandidata svetišta. Ovdje osobito dolaze u obzir tekstovi: 1. Tim. 3, 2.: »Trebada dakle, da je episkop***) besprijekoran, muž samo jedne žene, trijezan,

*) *Adversus haereses* II, 48. n. 9; Migne, P. Gr. 868.

***) »Christus Virgo, Virgo Maria utriusque sexus virginitatem dedicaverunt. Apostoli vel virgines, vel post nuptias continent; episcopi, presbyteri, diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui aut certe post sacerdotium pudici«. (*Apologia adv. Jovinianum, in fine*).

***) To jest biskup, ali ovdje i svećenik, kako razabiremo iz konteksta paralelnog mjesta Tit. 1, 7. coll. 1, 5.

razborit*), uredan, . . . dobro upravljajući svojom kućom, imajući djecu poslušnu sa svom čistoćom»; nadalje 1. Tim. 3, 12: »Dakoni neka su muževi samo jedne žene, koji dobro upravljaju svojom djecom i svojom kućom«. Malo redaka prije (3, 8) tražio je apostol »dakone jednako čiste (kao što ima biti i episkop; grčka riječ »*semnouns*« prevodi se u latinskoj Vulgati »*pudicos*«, a znači također »svet, čestit, častan« te se u istom poglavlju (3, 10) također upotrebljava o ženama)«; na trećem mjestu dolazi tekst Tit. 1, 5—8: »Ostavio sam te na Kreti, da . . . u pojedinim gradovima postaviš prezbitere (starješine, svećenike); ako je tko neporočan, muž samo jedne žene, imajući djecu vjernu, neobijedenu poradi raskalašenosti niti neposlušnu. Treba dakle da je episkop neobijeden, . . . razborit, pravedan, svet, uzdržljiv . . .« Kako je tekst 1 Tim. 5, 9 barem donekle paralelan**), navedimo i njega: »Udovica (crkvena, t. j. t. zv. dakonica, koja je služila kao učiteljica i kuma ženskih katehumena) neka se izabere u dobi od barem šezdeset godina, bivša žena samo jednoga muža . . .« U 12. retku apostol označuje i razlog tomu, jer »mlade udovice, kaže, uzobijestivši se u službi Kristovoj, hoće da se (opet) udadu i tako su krive osudi, jer su pogazile svoje prvo obećanje (celibata)«. Ovdje je dakle već apostol nedvojbeno konstatovao dužnost celibata kod crkvenih udovica.

Zapadni Oci o tekstu (Ambrozije, Jeronim, Siricije, Inocencije I).

Tko pobliže uvaži ove tekstove, uvjerit će se, da se kod izbora biskupa, svećenika i dakona nipošto ne radi o *mladim* oženjenim ljudima, nego o ljudima u podmakloj dobi, koji posjeduju neku prokušanu zrelost života i značaja, te umiju dobro upravljati djecom i kućom svojom. Ta se djeca prikazuju već kao *poodrasta*, jer se govori o nužnim *krepostima* njihovim. Već je sv. *Ambrozije* istakao kod ovih tekstova: »Habentem enim dixit filios, non facientem***). (Rekao je apostol o episkopu: »Imajući djecu, a ne radajući).« Tako i Wernz dobro veli: »Klerici oženjeni, koji su tek u podmakloj dobi bili primljeni u kler . . .« (Jus decretalium II, n. 198. »Aetate iam provecta«). Očito je apostol u nestašici dovoljnog broja potpunih djevacu zahtijevao za više oženjene klerike podmaklu dob zato, jer se ovako lakše moglo očekivati, da će bez osobitih poteškoća moći živjeti u uzdržljivosti. To mnijenje potvrđuje okolnost, što je apostol riječima »muž samo jedne žene« bigame, koji se bijahu poslije smrti prve žene opet oženili, isključio od primanja viših redova. A

*) Neki autori poput Jeronima (adv. Jovin. I. 34) prevode *sophron* ovdje riječju »čist«; i doista često dolazi *sophron*, *sophrosyne* u ovom značenju, n. pr. kod Klementa rimskoga, Ep. ad Cor. 63, 3. i kod Sokrata u priči o Pafnuciju.

**) Belsen (Die Briefe des Ap. Paulus an Tim. und Tit. str. 241.) veli: »1 Tim. 5, 9 bletet mit henos andros gyne eine vollkommene Parallele zu mias gynaikos anêr dar . . .«

tomu ne možemo drugog adekvatnog razloga označiti do li praeiudicium ili presumptivni znak*), kojim se po drugoj ženidbi dokumentiralo, kako je takovu udovcu i sada mrsko živjeti u uzdržljivosti.

Sv. Jeronim ovako temeljito tumači taj tekst: »Što kaže (apostol): Muž samo jedne žene, to imamo ovako razumjeti: ne kao da bi trebalo misliti, da je svaki samo jedamput oženjeni čovjek bolji od bigama, nego tako, da uzmogne druge potaknuti na monogamiju i uzdržljivost onaj, koji kod naučavanja prednjačuje svojim vlastitim primjerom**). Isti Jeronim natjeruje heretika i protivnika svećeničkog celibata u škripac ovom zgodnom distinkcijom i dilemom: »Jamačno priznaješ, da ne može biti biskup, koji u episkopatu rađa djecu; drukčije će se osuditi ne kao muž, nego kao preljubočinac (jer se biskup duhovno zaručio za Crkvu svoju, kojoj se iznevjeruje, živući dalje u braku). I pošto Jovinijan bijaše predbacivao, da prema samom apostolu (1 Tim. 2, 3; 12; Tit. 1, 5—7) svećenici nemaju osobite časti u beženstvu, jer da »apostol postavlja za biskupe i svećenike i dakone muževe jedne žene, koji imaju djece«, Jeronim završuje dilemom: »Ili ćeš dakle svećenicima dopustiti živjeti u braku, tako da nema razlike između djevaca i supruga; ili ako nije svećenicima slobodno dotaknuti se žena, sveti su u tom, što nasljeduju djevičansku stidljivost«. A tu svetost bijaše Jovinijan nijekao.

Istočni Oci o tekstu.

Da ne istaknem heretika *Tertulijana*, koji bi htio izrabiti ove riječi Pavlove, da u opće i za laike zabaci drugu ženidbu***), spomenimo *Evzebija Cezarejskoga*, koji ovako tumači isto mjesto Pavlovo: »Riječ kaže, kako treba, da je episkop bio (gegonenai, isp. 1. Tim.

*) Dr. Belser, Die Briefe des Ap. Paulus an Timoth. u. Titus, pg. 73.: »In der Richtung seiner . . . Enunziation liegt es durchaus, dass eine zweite Ehe als Zeichen der Unenthaltbarkeit gelten könne«. Isti ekseget (str. 72.) tumači, kako se one riječi Pavlove imaju o zabranjenoj sukcesivnoj bigamiji razumjeti.

***) Komentar in ep. ad Titum, 1, 6. Migne P. L. 26, 598. Cf. adv. Jovin. I. 34. M, 23, 268 ss. I sv. papa Siricije (g. 385.) izričito ovako tumači: »Unius uxoris virum; non permanentem in concupiscentia generandi dixit, sed propter continentiam futuram«. (Ep. 5. ad episcopos Africae, 3. Cf. cp. ad Himerium, 8.). Nadalje v. *Inocencije I.*, ep. 2. n. 12. i u slijedećim poslanicama (kod Harduina).

****) »Quantum obstrepant sanctitati nuptiae secundae, . . . praescriptio Apostoli declarat, cum digamos non sinit praesidere cum viduam allegi in ordinem nisi univiram non concedit; aram enim Dei mundam proponi oportet«. L. I. ad uxorem 7. M. P. L. I. 1398.

5, 9 gegoniam) muž samo jedne žene*). Paralela sa tekstom o udovici crkvenoj, bivšoj ženi samo jednoga muža, koja je utvrđena ovim dodatkom Evzebijevim**), upućuje nas, da se i tekst o episkopu poput teksta o crkvenoj udovici ima razumjeti o potpunoj uzdržljivosti viših klerika. To Evzebije također izričito priznae; samo što po nekoj nedosljednosti svojoj, koja se može tumačiti iz njegova neodlučnog značaja, a donekle također iz činjenice, da se je već tada na istoku počelo popuštati od strogog celibata svećeničkoga, isti pisac ne će da urgira strogu *dužnost* celibata, govoreći: »Dolikuje pak, da se oni, koji su posvećeni te vrše bogoslužje, uzdržaju u napredak od bračnog života. Koji pak nisu uzdignuti do dostojanstva svećeničkoga, onima Riječ *dopušta* to, dapače i javno svima oglašuje, kako je časna ženidba«. —

Epifanije proti Novacijancima o strogoj dužnosti celibata tumači iste riječi Pavlove, i u potvrdu toga smisla sa sv. Jeronimom ističe i riječ »uzdržljiv« (Tit. I, 8) baš o ženidbenoj uzdržljivosti, na što neki moderni pisci premalo paze***). Veli bo: »Što je namijenjeno svećeništvu poradi izvrsnosti svećeničke službe, to oni (Novacijanci) jednako protežu na sve (laike). Čuli su, kako treba, da je *biskup besprijekoran muž samo jedne žene, uzdržljiv (egkrates)*. — Sam apostol pravdao upotrebljava glagol istog korijena »egkratenontai« I. Kor. 7, 9, u tom smislu.), a slično i dakon i svećenik. I doista, sveta Riječ Božja poslije dolaska Kristova ne prima (u više redove) one, koji su poslije smrti prve žene sklopili drugu ženidbu, i to poradi preuzvišene časti svećeništva. A toga se sveta Crkva Božja sigurno i točno drži. Nu osim toga *ni onoga, koji živi još u braku te rađa djecu*, makar i bio muž samo jedne žene, ne prima, nego ako se tko uzdržao od one jedne žene ili je obudovio, toga prima kao dakona, svećenika, biskupa, subdakona, osobito ondje gdje su točni kanoni crkveni. No svećenici, dakoni i subdakoni još rađaju djecu. To se događa ne prema kanonu, nego po ljudskoj lakoumnosti u neka vremena, te poradi množine puka, ako se nađe dovoljan broj službenika svetišta. No Crkva, dobro uređena od Duha Sv., gledajući vazda, što se više pristoji, naučila se je težiti za tim, kako bi se vazda nesmetana služba Božja vršila i kako bi se duhovne funkcije obavljale u najboljoj savjesti. Velim pak, kako dolikuje, poradi nenadnih svetih služba i funkcija, da se svećenik i dakon i biskup bave Bogom. Jer ako i laicima apostol nalaže, da se u stalno vrijeme bave molitvom, koliko većma nalaže isto svećeniku!« (Adv. haer. I. II. 59, 4. M. P. Gr. 41, 1022—1023.).

*) Demonstr. evang. M. P. Gr. 22, 78.

**) Ovako shvaćaju tekst također Siricije, Inocencije I., Ambrozije, Jeronim, Leon Veliki i Epifanije.

***) Kornelije a Lapide 19, 211 b. ističe također taj smisao riječi »uzdržljiv«.

Poradi važnosti ovoga teksta navedimo još

tumačenje sv. Ivana Zlatousnika.

Priznajemo, ovaj sveti Otac spominje istina gore obrazloženo mnijenje latinskih Otaca i sv. Epifanija te prikazuje potpuni celibat viših klerika kao ideal želja Pavlovih; no faktično Zlatousnik ipak misli, da apostol nije za sada t. j. u tolikoj nestašici zgodnih crkvenih poglavara, ni natuknuo, a kamo li naložio potpuno beženstvo tih klerika*)

Lako je moguće, da je na ovo tumačenje sv. Ivana Zlatousnika bar donekle utjecala tada već dosta rasklimana praksa crkvenog celibata na istoku. Premda ne pristajem na njegovo mnijenje, jer se u onom, što dopušta oženjenim višim klericima protivu sudu rimske Crkve**) i zapadnih svetih Otaca, dapače i jasnim svjedočanstvima Origena Aleksandrijca, sv. Epifanija Salaminskoga i sv. Isidora Peluzijskoga te je izvrgnuto i drugim poteškoćama, ipak ću ga ovdje navesti, jer se na nj osobito pozivaju mnogi, te nam i pomaže do nepristranog rješenja:

»Ako dakle onaj, koji se oženio, misli, što je svjetsko, a biskup nema misliti na svjetske stvari, kako veli: »Muža samo jedne žene«? Neki pak govore, da se je tu natuknuo onaj, koji slobodan ostaje od žene; i ako to ne bi bilo, da je onomu, koji ima ženu, slobodno, biti tako kao da je nema. *Tada je bo lijepo dopustio ovo prema tadašnjoj praksi***).* Slobodno je bo tako postupati, ako bi tko htio. Kao što naime bogatstvo teško vodi u nebo, pa ipak često bogataši unidoše, tako je i brak. Što pak govoriš? molim te; o biskupu raspravljajući, kazivao je, da ne smije biti pijan****), nego gostoljubiv, gdje je trebalo veće vrline istaknuti. Zašto pak nije rekao: Treba da je biskup andeo, da nije podvrgnut nijednom čuvstvu ljudskom. (To su one velike vrline, koje je Krist istakao, koje također moraju imati sami podložnici: biti respektim i vazda se baviti dušom svojom. To je i Krist rekao: Pastir dobri daje dušu svoju za ovce svoje; i opet: ako tko ne uzme križ svoj i ne pođe za mnom, nije mene dostojan). Ali veli (apostol): »Ne vinu odan«. Lijepo li nade, ako se biskup ima opominjati o takovim stvarima. Zašto dakle nisi rekao: Treba da se već

*) In ep. ad Tim. cp. 3, hom. 10. M. P. Gr. 549. Cf. Belsler l. c. 73; 241.

**) Gore smo uputili na neka svjedočanstva svetih papa Siricija i Inocencija I., kojima možemo dodati i sv. Leona Velikoga (Ep. 14. ad Anastasium, n. 3.—4). O sadašnjem sudu rimske Crkve v. gore spomenutu instrukciju kongregacije de Prop. Fide, nadalje v. dolje navedeni odgovor Pija VII. na Frankov projekt konkordata g. 1804. i riječi Benedikta XV. češkom kleru.

***)) Tu se vidi, da je i Zlatousnik priznao *apostolsku praksu celibata*, premda je nije držao obvezatnom.

****)) I Timoteju apostol nalaže, da bude triježan (2 Tim. 2, 5), premda *veliku svetost od njega traži.*

rastavi sa zemljom? No i ono, što si naložio svjetovnjacima, to ne nalažeš biskupu. Što njima govoriš? Mrtvite ude svoje, koji su na zemlji. — I opet: Koji je umro, opravdan je od grijeha (Rimlj. 6, 7) — I iznova: Koji su Kristovi, raspeše tijelo svoje. — Pa i Krist opet govori: Ako se tko ne odreče svega, što ima, nije mene dostojan. — Zašto dakle nije ovo rekao? Jer je moguće bilo naći malo takovih, a biskupa je trebalo mnogo, koji će biti na čelu pojedinim gradovima«*)

Belser, koji tako pristaje uz ovo mnijenje, te strožeg mnijenja sv. Jeronima i mnogobrojnih istomišljenika nije ni spomenuo, sveo je nazore sv. Ivana Zlatousnika na ovo: »Crkveni naučitelj hoće da kaže: Kad bi se moglo pretpostaviti stanje nekog čudorednog savršenstva kod tolikih, koliki su bili potrebni za popunjavanje biskupskih stolica, *s.gurno bi se odmah s početka naredilo*, da se prime samo takovi kandidati, koji nijesu bili oženjeni te su živjeli u djevičanstvu**). Nu pošto se ta pretpostavka nije obistinila, te je trebalo velikog broja biskupa, zadovoljili su se zahtjevom monogamije. Iz čitave pak rasprave proizlazi posve stalno, kako su domala nazori mnogih vjernika u ovoj točki veoma strogi postali, te se je mislilo, *da je već apostol morao zahtijevati uzdržljivost* od ženidbe kao uvjet za one, koji su tražili biskupsku službu«.

Ne nijećemo velikog ugleda sv. I. Krizostoma, napose u tumačenju Sv. Pisma. Ali i ovo tumačenje ima svoje velike poteškoće. Prije svega ne obzire se nikako na riječ »uzdržljiv« (Tit. 1, 8), što je vršnjak ovoga naučitelja, sv. Epifanije direktno tumači o uzdržljivosti u bračnom životu***). Drugo, protivi se shvaćanju, koje je još početkom četvrtog stoljeća vladalo u samoj grčkoj Crkvi, kako nam dovoljno pokazuje tumačenje Evzebija Cezarejskoga. Nadalje sv. Krizostom ovdje, čini se, pretjeruje u oratorskom isticanju jednog dobrog načela, što ga također sv. Jeronim i sv. Epifanije (vidi gore) u tumačenju istog teksta spominju. (Adv. Jovin. I. 34.). Prostim laicima obraćenim iz poganstva i židovstva Crkva dakako nije odmah s početka nametnula jaram celibata i drugih nepotrebnih teškoća, pa i prema samim službenicima svetišta bila je u početku osobito obzirna i blaga, u koliko je dopustila da »muževi samo jedne žene« mogu za života svoje žene biti zaređeni i vršiti funkcije crkvene, što kasnije nije više bilo slobodno, osim ako se žena zavjetovala Bogu. Sv. Krizostom, tumačeći slijedeći izraz »ne novoobraćenik« bez dovoljne distinkcije između *mladih neoženjenih i starijih (presbitera) oženjenih* hoće da primjerom mladoga Timoteja, koji je dakako poput

*) In ep. I. ad Tim. hom. 10. 1. M. P. Gr. 62, 548—549.

***) Belser ovdje tumači više *misli* sv. Zlatousnika nego *riječi* njegove.

****) I sv. Jeronim uključuje ovo značenje u tumačenju toga pojma (Comment. in ep. ad Tit. cp. I. M. P. L. 26, 604), premda on i riječ *sophron* shvaća u tom smislu (Ib. 603).

Tita i samoga Pavla živio u beženstvu*), dokaže, kako je apostol i *mlađe* dao zarečiti, dok sam tekst Pavlov (1 Tim. 3, 2. i Tit. 1, 6—8) govori o poodrasloj djeći pa zato indirektno i o poodmakloj dobi oženjenja klerika. Naročito pak mogla bi nas iznenaditi zabrana Pavlova da se bigami ne zarede, ako u toj zabrani nije bio natuknut dalji život u beženstvu. Sukcesivna bigamija nije tako omražena bila u ono vrijeme kod Židova i pogana, a kod kršćana se je istom omrazila ovom zabranom Pavlovom. Prije (1. Kor. 7.) je Pavao jasno učio dopuštenost takove druge ženidbe iza smrti prve supruge. Zašto dakle i *odje* Krizostom ne primjenjuje svoje načelo, da prvim vjernicima pa i crkvenim poglavarima ne valja odmah nametnuti teških bremena? Ako u zabrani druge ženidbe po apostolu nije ujedno uključena ili barem natuknuta uzdržljivost u braku, onda nam se čini, da se *veća* nedoličnost pokazala u *pomanjkanju ove uzdržljivosti kod biskupa, svećenika i dakona*, nego bi bila u drugoj sukcesivnoj ženidbi. Krist, koji je došao da savršiti stari zakon, uveo bi onda u novozačetni zakon kod prvih nasljednika apostolovih silno popuštanje od čistoće starozavjetne, i to ne samo u čisto obrednoj stvari, nego u evanđeoskoj savršenosti**). Napokon, ako se apostol nije mogao nadati dovoljnoj milosti kod *prvih* nasljednika apostolovih za savršeni život u celibatu, kako bi se mogao nadati tolikom obilju milosti kod *potonjih* službenika svetišta, koji ipak nisu u tolikoj mjeri uživali »prvine duha« ni ti su vidjeli živih primjera samih apostola?

U ostalom, mnijenje sv. Krizostoma moglo bi se barem donekle složiti sa naukom rimske Crkve i zapadnih Otaca, ako se ima na umu, da i ovaj naučitelj Crkve a s njim i Pavao, dopušta i priznaje***), kako je u onom zahtjevu monogamije svećeničke uključena barem *želja* Pavlova i Kristova za potpunim beženstvom dotičnih službenika crkvenih, i to takova želja uspješna, koja će te službenike potaknuti na *dragovoljnu praksu celibata*, iz koje će se malo po malo razviti obvezatan zakon. Faktično se je ipak u istočnoj Crkvi kasnije izjalovila ta želja i nada; pa ovaj konačni *neuspjeh* gledom na potpuni celibat kod istočnih klerika ne govori baš u prilog mnijenju sv. Ivana Zlatousnika, nego više u prilog shvaćanju zapadnih klerika, kod kojih se u glavnom ispunila želja Kristova i Pavlova: »Hoću da svi budete kao i ja«. Pa i drugu riječ Pavlovu spominje sam Krizostom, osjećajući

*) Belsler l. c. pg. 241. Cf. 1 Tim. 5, 22: »Te ipsum castum custodi«.

***) Po gotovo biskupi i svećenici imaju već *biti savršeni*. Pisma apostola Ivana starješinama maloazijskih crkava (Apoc. 2—3) pokazuju, da su apostoli u ime Kristovo veliku svetost tražili od onih prvih nasljednika apostola. I Pavao mnogo traži od Timoteja i Tita.

****) Belsler (l. c. 241) veli: »Angesichts seiner Worte 1 Kor. 7, 34 entschsprach es sicher seinem Wunsche am meisten, wenn er zu kirchlichen Vorstehern in Jungfräulichkeit oder im Witwenstand befindliche Männer bestellen konnte«.

donekle teškoću, da je složi sa svojim nazorom: »Tko je bez žene, brine se za ono što je Gospodinovo, kako da omili Bogu. Tko je pak sa ženom, brine se za ono, što je svjetsko, kako da omili ženi, pa je razdijeljen. (1. Kor. 7, 33.). Jamačno apostol Pavao nije tražio takove crkvene poglavare, »koji se ne brinu za ono, što je Gospodinovo«, nego baš protivno svojstvo na osobiti način ističe, gdje pita: »Ako tko ne zna dobro upravljati kućom svojom, kako će se brinuti za Crkvu Božju?« 1 Tim. 3, 5. Riješenje te poteškoće kod sv. Krizostoma vrijedilo bi, kad bi se radilo o svjetovnim kršćanima; ali se teško može složiti sa svetim zvanjem onih, kojih je dio i baština Bog. I ta se poteškoća potencira, gdje se ne radi samo o posjedu vanjskih dobara sreće, koja se mogu i u crkvene svrhe dobro uložiti, nego ujedno o nepotrebnom osjetnom užitku onih, kojima bi Bog imao biti sve milje i omilje.

Funk*) u polemici protiv Bickell-a, koji brani apostolsku uredbu celibata, prima doduše sebi povoljno svjedočanstvo sv. Krizostoma; ali ne prima suglasno svjedočanstvo toliko drugih istodobnih Otaca, jer da su to historični svjedoci samo za svoje vrijeme. Ali načelo bolandista De Smedt-a, na koje se oslanja, vrijedi samo o čisto historičnim pitanjima, kakovo je ono o uskršnom postu, a nikako ne vrijedi o patrističnom tumačenju Sv. Pisma. Ovdje pak imamo suglasno tumačenje zapadnih Otaca u strožem shvaćanju klasičnog teksta pastoralnih poslanica; a protivno svjedočanstvo sv. Ivana Krizostoma gubi mnogo od svoje vrijednosti, u koliko se ne slaže ni sa zapadnim, ni sa predašnjim istočnim tumačenjima patrističnim (Epifanije, Evzebije Cezarejski**). Vara se također Funk, kada tvrdi, da bi apostol prema tezi obligatnog celibata veoma nesretno odabrao svoje izraze. Tko uvaži tadanje prilike u rimskom carstvu sa zakonom protiv celibata i nestašice djece***), i tko ujedno ima na umu živu uspomenu tadanjih prakršćana na kontinenciju starozavjetnih svećenika u vrijeme službe njihove, dovoljno će razu mjeti doslovni smisao i smjer riječi Pavlovih u čitavu kontekstu njihovu uz živi primjer praktičnog beženstva samih apostola i prvih učenika njihovih. Nadalje izričita riječ *egkrates, uzdržljiv (Tit 1, 8)* kadra je odstraniti svaku dvoumnost prijašnjih riječi Pavlovih.

(Slijedi.)

P. Bock D. I.

*) Kirchengeschichtliche Abhandlungen I, 131. Cf. Kraus, Realencyklopädie der christl. Altertümer I, 131. U dodatku Kraus prigovara mnijenju Funkovu.

***) Možemo i Origena ovamo pribrojiti; jer, premda na onom dvostrukom mjestu (Contra Celsum 3, 48. i Hom. 17. in Lc.), gdje spominje tekst Pavlov, ne tumači ga pobliže, ipak ga shvaća u strožem smislu, kako ćemo dolje vidjeti.

****) Lex Julia et Poppaea. Ulpian. XVI, 1; Juvenal, Sat. IX, 8, 6. Tacit, Annal. II, 51; III, 28; XV, 19; Dio Cass. 53, 13; 56, 1.